

Andrzej Michalak
Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP
w Szczecinie

TRADYCJE I WSPÓŁCZESNE OBLCIZA SOCJOLOGII NIEMIECKIEJ

Czy współczesna socjologia niemiecka jest w kryzysie, czy jest to socjologia kryzysu współczesności? Pytanie to jest jednym z dominujących zagadnień dyskursu wśród niemieckich socjologów. Problem ten jest jednym z zasadniczych dylematów socjologii niemieckiej XX wieku. Tkwił on już u zarania narodzin socjologii niemieckiej na początku XX wieku. Ponowiony on jednak został jako przedmiot zainteresowań socjologicznych dopiero przez Ulricha Becka podczas kongresu towarzystwa w Jenie w 2008¹ w innych warunkach politycznych i ekonomicznych. Pytanie o istotę kryzysu powstało w konsekwencji dwudziestowiecznego procesu dziejowego społeczeństwa niemieckiego i socjologicznej refleksji nad nim.

Socjologia niemiecka wyrasta z tradycji filozoficznej zapoczątkowanej siedemnastym i osiemnastym wiekiem idealizmu oraz dziewiętnastowiecznej refleksji prawno-ekonomicznej. Jej współczesny etap rozwoju jest zakorzeniony w próbach syntezy filozoficzno-ekonomicznej wiedzy powstałej na przełomie XIX i XX wieku. Narodziny socjologia niemiecka odnotowała w okresie poprzedzającym wybuch pierwszej wojny światowej, a następnie dynamiczny rozwój w czasach Republiki Weimarskiej. Jednakże w pierwszej połowie XX wieku socjologia niemiecka przeżywała nie tylko okresy bujnego rozkwitu, ale też jednocześnie naukowego upadku. Można pokusić się o tezę, iż jedną z przyczyn degradacji moralnej i naukowej środowiska niemieckich socjologów w latach trzydziestych XX wieku było wręcz powszechnie panujące wśród nich przekonanie o swojej wyjątkowości naukowej w stosunku do badaczy innych nacji. W latach poprzedzających upadek socjologii w Niemczech powstawały dzieła promieniujące na cały ówczesny świat naukowy. Jednakże uprzedzenia, głównie wobec myślicieli francuskich, były cechami znamionującymi styl bycia wielu niemieckich socjologów w tym okresie². Problem ten pojawił się pierwszy raz na jeńskim kongresie

---

¹ U. Beck, *Die Neuvermessung der Ungleichheit. Soziologische Aufklärung im 21. Jahrhundert*, 34 Kongress Deutsche Gesellschaft für Soziologie, Hauptprogramm, Friedrich-Schiller-Universität Jena, 6-10 Oktober 2008.

² Problem ten doskonale skomentował Paweł Rybicki na marginesie swoich recenzji kilku publikacji socjologów niemieckich opublikowanych na łamach „Przeglądu Socjologicznego” w latach trzydziestych.

Niemieckiego Towarzystwa Socjologicznego w 1922 roku³. Było to pierwsze po wojnie światowej spotkanie socjologów niemieckich i austriackich. Celem zasadniczym była ocena sytuacji społecznej w Niemczech i innych państwach ogarniętych kryzysem powojennym. W toku dyskusji podjęty został problem roli socjologów w zaistniałej sytuacji społecznej. Jednak nie było rozliczeń personalnych. Jedynie postawiona została pierwszy raz kwestia odpowiedzialności moralnej środowiska za wybuch wojny oraz jej konsekwencje. Powstał też problem nacjonalizmu niemieckiego, któremu uległa znaczna część socjologów w okresie poprzedzającym wybuch wojny i podczas jej trwania. Jedną z „ofiar” tego zjawiska był Georg Simmel, któremu w 1915 roku odmówiono zatrudnienia na stanowisku profesora zwyczajnego na uniwersytecie w Heidelbergu, motywując tę odmowę między innymi jego zbyt małym zaangażowaniem w sprawy krzewienia „ducha narodu” niemieckiego, co było pokłosem jego francuskich i amerykańskich kontaktów naukowych. Do tej decyzji przyczyniły się też uprzedzenia rasowe panujące już w środowisku akademickim co do osób żydowskiego pochodzenia⁴.

Obok idei nacjonalistycznych ważnym nurtem w życiu społecznym okresu międzywojennego był konserwatyzm polityczny. Problem ten został uwidoczniiony już w trakcie dyskusji na kongresie w roku 1912 w Berlinie. Tematem przewodnim tego kongresu było dwie kwestie społeczne: *Nation und Nationalität*. W następnych latach zjawisko to rozwijało się dynamicznie w dwóch płaszczyznach ideowych: liberalnej oraz nacjonalistycznej. Czasy Republiki Weimarskiej to również rozwój idei konserwatywnych w socjologii. Najbardziej charakterystycznym przykładem tego zjawiska była ewolucja ideowa czołowego socjologa niemieckiego tego okresu, mianowicie Wernera Sombarta⁵. Zaczynał on swoją karierę naukową jako krytyk kapitalizmu. Stworzył podstawy marksistowskiej socjologii. Był chwalony przez Fryderyka Engelsa za wkład w rozwój dialektycznego pojmowania społeczeństwa klasowego⁶. Prowadził badania nad gospodarką kapitalistyczną i społecznymi uwarunkowaniami jej funkcjonowania na przełomie XIX i XX wieku. W latach dwudziestych okresu międzywojennego przeszedł głęboką przemianę ideową. Stawał się stopniowo konserwatywnym nacjonalistą. Po roku 1933 akceptuje ideologię nazistowską. Jego książka *Der deutsche Staat der Zukunft* jest afirmacją narodowego socjalizmu⁷.

Narastające podziały ideowe wśród niemieckich socjologów doprowadziły do kryzysu tego środowiska na początku lat trzydziestych ubiegłego wieku. Wielu socjologów odeszło z pracy na uczelniach lub zostali do tego zmuszeni, np. Alfred Weber, Alfred Vierkanđt, Alfred von Martin, Leopold von Wiese. Wielu z nich musiało emigrować, np. Karl Mannheim, René Koenig, Franz Oppenheimer, Albert Salomon i inni. Zasadniczo emigrowały osoby o pochodzeniu żydowskim oraz o poglądach liberalnych i lewicowych, lecz nie było to regułą, np. Alfred Meussel.

³ Verhandlungen des Dritten Deutschen Soziologentages am 24 und 25 September 1922 in Jena. Rede und Vorträge von Ferdinand Tönnies, Leopold v. Wiese, Ludo Moritz Hartmann und Debatten über *Das Wesen der Revolution*, Verlag von J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1923.

⁴ G. Simmel, *Miszellen. Glossen. Stellungnahmen. Umfrageantworten. Lesebriefe. Diskussionsbeiträge: 1889-1918*, Suhrkamp, Frankfurt am Main.

⁵ F. Lenger, *Sozialwissenschaft um 1900. Studien zu Werner Sombart und einigen seiner Zeitgenossen*, Peter Lang International Verlag der Eissenschaften, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien 2009.

⁶ W. Sombart, *Friedrich Engels (1820-1895): ein Blatt zur Entwicklungsgeschichte des Sozialismus*, Verlag von D. Harning, Berlin 1895.

⁷ W. Sombart, *Der deutsche Staat der Zukunft*, Buchholz & Weißwange, Verlagsbuchhandlung, Berlin 1935.

Problem ten stał się jedną z podstawowych kwestii w rozliczeniach personalnych okresu powojennego. Proces ten trwał kilkadziesiąt lat i zakończył się pod koniec lat sześćdziesiątych protestami studentów. Spowodowali oni, iż władze wielu uniwersytetów zmuszone zostały do odsunięcia od prowadzenia zajęć profesorów, którzy swoje kariery akademickie rozpoczynali lub rozwijali w latach trzydziestych, np. Helmut Schelsky, Arnold Gehlen, Wilhelm Jerusalem i inni.

Trzeba podkreślić, iż od początku lat dwudziestych socjolodzy niemieccy prowadzili między sobą ożywiony dyskurs naukowy. Odzwierciedleniem tego zjawiska była problematyka kongresów socjologicznych tego okresu. W roku 1924 odbył się kongres socjologiczny w Heidelbergu. Tematem przewodnim była *Socjologia i polityka społeczna. Nauka a struktura społeczna*. Był to ważny kongres dla środowiska niemieckich socjologów. Podjęte zostały prekursorskie jak na owe czasy tematy dyskursu naukowego. W referacie programowym Adolf Günther z Innsbrucku i Ludwig Heyde z Kilonii przedstawili koncepcję socjologii jako nauki stosowanej. Jej zadaniem miało być rozwiązywanie konkretnych problemów społecznych. Należy podkreślić, iż wypracowana w tym okresie koncepcja polityki społecznej jest aktualna do dnia dzisiejszego, mimo iż ulegała ona od tego czasu ewolucji programowej. Koncepcja ta wywarła też wpływ na poglądy polskiego socjologa Stanisława Rychlińskiego.

Wątek rozumienia socjologii jako nauki praktycznej zapoczątkowany w latach dwudziestych ubiegłego wieku został rozwinięty po drugiej wojnie światowej pod wpływem implementacji amerykańskich metod socjologii empirycznej do teorii społecznych. W okresie międzywojennym istniała zasadnicza różnica w podejściu teoretycznym do empiryczności w socjologii niemieckiej i amerykańskiej. Socjologia niemiecka traktowała empiryczność jako obiektywny byt społeczny. Zatem metody badawcze powinny koncentrować się na poszukiwaniu cech konstytutywnych badanych obiektów poddających się interpersonalnej weryfikacji. Subiektywne przekonanie badającego stanowiło przeszkodę w poznaniu istoty badanych zjawisk. Było to myślenie przełomowe w socjologii. Zwolennikiem tej koncepcji był Hans Freyer⁸. Według niego sposób odzwierciedlania badanych zjawisk musi podlegać ustalonym zasadom. Obraz rzeczywistości ma charakter empiryczny i bez znaczenia są sposoby jego manifestacji.

Należy pamiętać, iż dyskusja w środowisku socjologów niemieckich lat dwudziestych miała swoje źródła jeszcze w okresie przedsocjologicznym. Ponadto należy zwrócić uwagę, iż socjologia niemiecka na tle francuskiej czy amerykańskiej była „spóźniona”. Jej narodziny datują się dopiero na rok 1909. W tym czasie socjologia amerykańska (Ezra Park), francuska (René Worms) i belgijska (Ernest Solvay, Emile Waxweiler) była już w rozkwicie programowym jako dyscyplina wiedzy i przedmiot studiów akademickich. To opóźnienie wynikało z jednej strony ze skostniałego systemu akademickiego w Niemczech, ale nie bez znaczenia były też personalne animozje na tle urażonych ambicji niemieckich profesorów prawa, ekonomii i filozofii niechętnych tworzeniu się konkurencyjnej ich zdaniem nowej koncepcji wiedzy. Swoją rolę odegrały też fobie antyfrancuskie panujące powszechnie w tym czasie w środowisku niemieckich uczonych. Wynikało to z faktu, iż socjologia uznawana była za dziedzinę wiedzy o rodowdziej francuskim, sprzecznym z niemieckim duchem narodowym. Wspomniany już Georg Simmel, któremu odmówiono możliwości objęcia katedry na

⁸ H. Freyer, *Soziologie als Wirklichwissenschaft. Logische Grundlegungs des Systems der Soziologie*, Wyd. Treubner, Leipzig – Berlin 1930.

uniwersytecie w Heidelbergu, motywując to jego rzekomym kosmopolityzmem, był prekursorem socjologii niemieckiej jeszcze w latach dziewięćdziesiątych XIX wieku. Próbował on stworzyć towarzystwo socjologiczne promujące tę dyscyplinę akademicką w Niemczech na wzór stworzonego przez René Wormsa Société de Sociologie de Paris. Ponadto Simmel miał swój udział w narodzinach socjologii amerykańskiej i pierwszego czasopisma socjologicznego w Stanach Zjednoczonych, tzn. „American Sociological Review”. Pismo to było amerykańskim odpowiednikiem francuskiego czasopisma pod podobnym tytułem wydawanego w Paryżu przez René Wormsa. Oskarżenia Simmla o kosmopolityzm spowodowały, że socjologia niemiecka musiała mieć innego „ojca chrzestnego”. Został nim Max Weber, choć aspiracje do tego miana rościł sobie również Ferdinand Tönnies. Jednakże prawdziwym prekursorem socjologii niemieckiej był Rudolf Goldscheid, który w roku 1907 przyjechał z Wiednia do Heidelbergu na rozmowy w sprawie utworzenia towarzystwa z Georgiem Jellinkiem, który skierował go do Simmla. Ten fakt ożywił tłący się konflikt personalny między Tönniesem a Simmlem. Uwidoczniło się to podczas pierwszego kongresu socjologicznego we Frankfurcie nad Menem, który odbył się w 1910 roku. Pojawił się wtedy problem, kto ma wygłosić pierwszy referat programowy. Chcieli tego dokonać zarówno Georg Simmel, jak i Ferdinand Tönnies. Spór był tak gorący, iż musiał w nim mediuować Max Weber, który znalazł rozwiązanie satysfakcjonujące ich obu. Otóż Weber zaproponował, żeby Tönnies wygłosił referat wprowadzający problematykę kongresu, a Simmel przedstawił dzień później koreferat, który miał być krytycznym wkładem do dyskusji. W ten sposób Max Weber, trochę przypadkowo, wprowadził do praktyki konferencyjnej wygłaszanie dwóch referatów programowych. Praktyka ta jest stosowana do dnia dzisiejszego na niemieckich kongresach socjologicznych.

Na marginesie tej sprawy należy poczynić kolejną uwagę dotyczącą organizacji kongresów socjologicznych, która miała swój początek w dyskusji na pierwszym z nich. Otóż pierwszy kongres był spotkaniem osób, które chciały uprawiać nową dziedzinę wiedzy, ponieważ ona jeszcze nie istniała w Niemczech jako dyscyplina akademicka. To powodowało zamieszanie w refleksji teoretycznej. Ponadto spotkanie to nie miało charakteru tematycznego. To dopiero pod wpływem postulatów Maxa Webera luźne spotkanie socjologów nabrało merytorycznego charakteru. Zjazdy socjologiczne miały być według jego koncepcji poświęcone ustalonemu wcześniej problemowi. Wynikało to z jego przekonania, iż towarzystwo socjologiczne powinno być organizacją ukierunkowaną na badania społeczne, a kongresy stanowić miały etapy podsumowujące ich rozwoju. Na tym tle doszło do nieporozumień między uczestnikami pierwszego zjazdu socjologicznego, co spowodowało głębokie rozczarowanie Webera poziomem dyskusji, a w konsekwencji wycofanie się, pod wpływem żony Marianny, z ruchu socjologicznego w Niemczech. Paradoksalnie postulaty Webera zostały wdrożone już od drugiego zjazdu, co skutkowało dynamicznym rozwojem socjologii niemieckiej w latach dwudziestych XX wieku, mimo jego późniejszej niechęci do angażowania się w rozwój ruchu socjologicznego⁹. W tym okresie odbyło się pięć zjazdów socjologicznych – w Jenie (1922), Heidelbergu (1924), Wiedniu (1926), Zurychu (1928) i Berlinie (1930). Przyniosły one rewelacyjne efekty naukowe na skalę światową – zarówno w wymiarze teoretycznym, jak i implementacyjnym. Dla szeregu pojęć wypracowano

⁹ Praktyka zainicjowana przez niemieckich socjologów szybko upowszechniła się wśród innych towarzystw socjologicznych, w tym w Polsce.

nową perspektywę pojmowania koncepcyjnego i jej związków z praktyką społeczną eksplikującą zjawiska rozumiane uprzednio w potocznym znaczeniu. Należały do nich takie pojęcia jak: struktura społeczna, konkurencja, opinia publiczna, zmiana społeczna i inne. Krytyczne podsumowanie tego okresu przedstawił w 1935 roku Raymond Aron¹⁰. Paradoksalnie sukcesy naukowe socjologii niemieckiej lat dwudziestych stały się źródłem jej upadku w latach trzydziestych XX wieku, co już uprzednio zostało nadmienione. Powstaje zatem pytanie o przyczyny tej regresji. Nie ma jednoznacznej odpowiedzi na tak postawione pytanie. Są dwie zasadnicze koncepcje odpowiedzi.

Po pierwsze w środowisku socjologicznym ukształtował się w latach 1910-1930 krąg wpływowych profesorów, którzy w dużym stopniu decydowali o karierach naukowych innych osób, dotyczyło to głównie młodych asystentów. Rotacja personalna w obsadzaniu katedr była niewielka, najczęściej wymuszona sytuacjami nadzwyczajnymi¹¹. Na tym tle narastały animozje. Brak czytelných reguł awansów naukowych powodował konflikty personalne. Po roku 1930 systematycznie podsycane przez nazistów doprowadziły do tzw. rebelii jeńskiej¹². Jednym z wniosków, jakie wyniosły z tego okresu władze krajów związkowych RFN nadzorujące współcześnie szkolnictwo wyższe, jest obsadzanie stanowisk akademickich w drodze konkursów, czytelne zasady rotacji pracowników oraz ich okresowa ocena osiągnięć naukowych i dydaktycznych. Na marginesie należy zwrócić uwagę, iż opory w tym zakresie profesorów ukształtowanych mentalnie jeszcze w okresie międzywojennym spowodowały między innymi rozruchy studenckie w roku 1968.

Po drugie stopniowo wygaszany był pluralizm postaw światopoglądowych i idei naukowych, co powodowało zanikanie dyskursu oraz generowało predyspozycję zamykania się kręgów socjologów wokół wymyślonego klucza personalnego, co skutkowało swoistą oligarchizacją środowiska akademickiego. Narastały tendencje do konserwatyizmu nie tylko jako do ideologii społecznej, ale również postawy naukowej. Paradoks tego zjawiska polegał na tym, iż towarzyszył temu procesowi elitarności niewątpliwie dynamiczny rozwój socjologii niemieckiej, który jednocześnie silnie hierarchizował to środowisko. Problem elitarności i egalitaryzmu w środowisku akademickim pozbawionego czytelných zasad w konkurencji doboru kadrowego skutkowało stopniowym wyczerpywaniem się źródeł rozwoju refleksji naukowej całego środowiska socjologicznego. Należy zwrócić uwagę, iż ten dylemat aktualny jest również współcześnie, mimo że w okresie po roku 1945 próbowano rozwiązać ten problem „amerykanizując” socjologię niemiecką w szerokim zakresie. Powroty

¹⁰ R. Aron, *La sociologie allemande contemporaine*, Paris 1935. Niemieckie tłumaczenie: I. Fetscher, *Die deutsche Soziologie der Gegenwart*, Kröner, Stuttgart 1969.

¹¹ Przykładem może być sytuacja, w jakiej znajdował się w latach dwudziestych Karl Mannheim, który w macierzystej uczelni w Heidelbergu nie miał szans na stanowisko profesora zwyczajnego i objęcie katedry. Dopiero ciężka choroba Franza Oppenheimera od roku akademickiego 1928/29 stworzyła możliwość przejścia jego funkcji na uniwersytecie we Frankfurcie nad Menem, dzięki czemu mógł Mannheim prowadzić już seminaRIA dyplomowe. Takiej możliwości nie dawały stanowiska profesora nadzwyczajnego, a tym bardziej privatdozenta jako stanowiska pozauniwersyteckiego, o czym przekonał się Georg Simmel, który objął stanowisko uniwersyteckie dopiero pod koniec swojego życia na prowincjonalnym ówczesnie uniwersytecie w Strasburgu.

¹² Na przełomie 1933/34 ukształtowała się wśród socjologów inicjatywa radykalnych zmian na uniwersytetach niemieckich. Tworzyli ją głównie asystenci rozgoryczeni brakiem szans na awans naukowy, ale wspierali ją też oportunistyczni profesorowie oraz osoby z tzw. drugiego szeregu życia akademickiego. W styczniu 1934 na uniwersytecie w Jenie doszło do nieoficjalnego kongresu socjologicznego, uczestnicy wystosowali petycję do władz w sprawie „oczyszczenia” uczelni niemieckich z osób narodowo i duchowo obcych. Szerzej na ten temat: A. Michalak, *Socjologia niemiecka w praktyce społecznej – wczoraj i dziś*, [w:] *Co nurtuje uczonych*, red. W. Misiak, Wyd. Difin, Warszawa 2010.

z emigracji niemieckich socjologów po wojnie, takich jak Teodor Adorno, ten proces nasiliły. Pobocznym efektem tego zjawiska był jednak narastający niedobór tożsamości narodowej, która była przedmiotem poczucia narastającej chwały wśród socjologów niemieckich od końca XIX wieku po koniec lat dwudziestych następnego wieku.

Współczesna socjologia niemiecka jest zróżnicowana jakościowo, tak jak różni są ludzie, którzy ją tworzą. To jest niewątpliwy sukces, który był efektem pluralizmu społecznego jako wiodącej idei społecznej w RFN od chwili jej powstania w 1949 roku¹³. Mimo iż kreują wspólne dynamicznie rozwijające się środowisko naukowe, które pod względem oceny parametrycznej ustępuje tylko amerykańskiemu, nadal nierozwiązane są problemy powstałe kilkadziesiąt lat wcześniej, co powoduje frustrację wielu spośród nich. Kongresy Niemieckiego Towarzystwa Socjologicznego są nadal areną sporów naukowych i personalnych.

Bibliografia

- Aron R., *La sociologie allemande contemporaine*, Paris 1935.
- Beck U., *Die Neuvermessung der Ungleichheit. Soziologische Aufklärung im 21. Jahrhundert*, 34 Kongress Deutsche Gesellschaft für Soziologie, Hauptprogramm, Friedrich-Schiller-Universität Jena, 6-10 Oktober 2008.
- Freyer H., *Soziologie als Wirklichwissenschaft. Logische Grundlegungs des Systems der Soziologie*, Wyd. Treubner, Leipzig – Berlin 1930.
- Gerhard U., *Soziologentag 1946*, [w:] *Transnationale Vergesellschaftungen*, Hrsg. Hans-Georg Soeffner, Band 2, Wyd. Springer VS, Wiesbaden 2013.
- Lenger F., *Sozialwissenschaft um 1900. Studien zu Werner Sombart und einigen seiner Zeitgenossen*, Peter Lang International Verlag der Eissenschaften, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien 2009.
- Michalak A., *Socjologia niemiecka w praktyce społecznej – wczoraj i dziś*, [w:] *Co nurtuje uczonych*, red. W. Misiak, Wyd. Difin, Warszawa 2010.
- Simmel G., *Miszellen. Glossen. Stellungnahmen. Umfrageantworten. Lesebriefe. Diskussionsbeiträge: 1889-1918*, Suhrkamp, Frankfurt am Main.
- Sombart W., *Friedrich Engels (1820-1895): ein Blatt zur Entwicklungsgeschichte des Sozialismus*, Verlag von D. Härning, Berlin 1895.
- Sombart W., *Der deutsche Staat der Zukunft*, Buchholz & Weißwange, Verlagsbuchhandlung, Berlin 1935.
- Verhandlungen des Dritten Deutschen Soziologentages am 24 und 25 September 1922 in Jena. Rede und Vorträge von Ferdinand Tönnies, Leopold v. Wiese, Ludo Moritz Hartmann und Debatten über *Das Wesen der Revolution*, Verlag von J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1923.

¹³ Odbudowa socjologii niemieckiej jako dyscypliny naukowej oraz akademickiej po drugiej wojnie światowej dokonała się przy wybitnej pomocy władz amerykańskich. 5 kwietnia 1945 roku oficer armii amerykańskiej Edward Hartshorne odwiedził Leopolda von Wiese w jego domu w Bad Godesberg. Wizytę ponowił w dniu następnym. Hartshorne reprezentował z jednej strony amerykańskie władze okupacyjne, ale z drugiej strony był emisariuszem Talcotta Parsonsa. Namówił on Leopolda von Wiese do zaangażowania się w odbudowę organizacyjną i reanimację ideową Niemieckiego Towarzystwa Socjologicznego po „rekonstrukcji” kadrowej środowiska akademickiego w ramach procesów denazyfikacji. Pierwszy powojenny kongres Niemieckiego Towarzystwa Socjologicznego odbył się rok później. Szerzej: U. Gerhard, *Soziologentag 1946*, [w:] *Transnationale Vergesellschaftungen*, Hrsg. Hans-Georg Soeffner, Band 2, Wyd. Springer VS, Wiesbaden 2013.

Andrzej Michalak

Tradycje i współczesne oblicza socjologii niemieckiej

Socjologia niemiecka powstała jako dziedzina wiedzy w wyniku dyskusji wśród filozofów, historyków i ekonomistów na początku XX wieku. Jest zatem młodą nauką. Współczesne oblicze socjologii niemieckiej pokrywa się z jej tradycją. Jest ona efektem nakładania się refleksji naukowej w perspektywie przemian historycznych społeczeństwa niemieckiego.

Słowa kluczowe: socjologia, społeczeństwo niemieckie, socjologia niemiecka

Traditions and contemporary images of German sociology

The German sociology has emerged as a branch of science as a result of discussion among philosophers, historians and economists at the beginning of the 20th century. Thus it is a young discipline. The contemporary German sociology is i.e. overlapping its tradition. It is the effect of accumulation of scientific considerations in the perspective of historical changes of the German society.

Keywords: sociology, German society, German sociology

Translated by Andrzej Michalak